MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№6

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
IYUN

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar · OPEN ACCESS · ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY · Academic Resource Index ResearchBib · ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE · CYBERLENINKA · OpenAIRE · ROAD · INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL · BASE · Crossref · НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ · TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI · TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI · TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI · TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI · TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI · JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

Elektron nashr,
284 sahifa, iyun, 2025-yil.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta’minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta’minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug‘lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To‘qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo‘l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta’minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog‘ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo‘yicha “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali ro‘yxatga kiritilgan.

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Ways to Strengthen the Economy of Karakalpakstan 12
Isakov Janabay Yakypbayevich

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xavf-xatarlarini iqtisodiy baholash 18
Raxmatova M.G., Saidjonova Z.B

Strategy For Attracting Investments By Expanding the Participation of Joint-Stock Companies in the Securities Market 23
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna, Kutlymurat Zhalgasovich Aytmuratov, Raushan Nurlybay qizi Umirzakova

O‘zbekistonda eksportni sug‘urtalash mexanizmlari: mavjud holat va takomillashtirish yo‘llari 29
D.E.Qarshiev

Ta’lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o‘smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O‘zbekiston 35
Islomova Dilrabo Salomovna

Oliy ta’lim muassasalarida xodimlarning mehnat samaradorligini oshirishda rahbarlarning roli 40
Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o‘g‘li, Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o‘gli, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Madraimov Xabibulla Madaminovich

Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития 47
Алиев Аброр Мураткулович

The Mechanism for Applying Tax Benefits and Preferences in Tax Administration 52
Dilorom Mutalova

Innovatsiyalarning ahamiyati va ularning iqtisodiy samaradorligining o‘zbekiston qishloq xo‘jalik mahsulotlarini qayta ishlashdagi roli 57
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o‘g’li

Bino va inshootlarni zilzilabardoshligiga oid nazariyalar 62
Jalilov Ahmadbek Ikromjon o‘g‘li

Soliq to‘lovchilarning majburiyatlari bajarilishini konseptual asoslari va shartlari asoslari xususida 66
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

The Analysis of the Psychophysiological Condition of Children With Mental Disorders and the Creation of Comfort Through Designed Clothing 73
Asatilaeva Lola Muratjon qizi, Muminova Umida Tokhtasinovna

Analysis Types of Waterproof Fabrics and Their Physical and Mechanical Properties 80
Pulatova Laziza Bakhodirovna, Kasimova Aziza Bakhodirovna

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 85
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich, To’xtasinov Boburbek Yusufjon o’g’li

Suv resurslarini boshqarishda zamonaviy texnologiyalar:qishloq xo‘jaligi uchun iims modelini ishlab chiqish...... 89
Fazilat Egamberganova Shuhratovna

Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish 93
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o‘g‘li

Qurilish sanoati korxonalarini boshqarishning iqtisodiy mexanizmlari 98
Yembergenova Aynur Aydosbaevna

Mahalliy budjetlar ijrosi to‘g‘risidagi hisobotlar va ularning axborot imkoniyatlarini oshirish masalalari 104
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich

Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi 110
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi

Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatidan foydalanish darajasi va uni oshirish omillari 115
Umarkulov, Kodirjon Maxamadaminovich, To'xtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li

Soliq toʻlovchilarning majburiyatlari bajarilishini taʼminlashning gnoseologik asoslari xususida 118
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich

Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy jihatlari 125
Yaqubova Nodira Olim qizi

Oʻzbekistonda toʻqimachilik eko-mahsulotlari bozorining rivojlanish imkoniyatlari 130
Nosirova Charos

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining oʻrni 135
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

Axoli daromadlarining turmush farovonligiga ta'siri 142
Berdibekov A.

Raqamli iqtisodiyot sharoitda ta'lim xizmati sifatini oshirishni ekonometrik modellashtirish usullari 148
Axmedova Barno Abdiyevna

Jahon mamlakatlarida chakana savdoni boshqarishning oʻziga xosligi va unda strategik menejment tizimi 151
Yaqubov Azizbek Gʻanibekovich

Kichik tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari 156
Amonov Mehriddin Oromiddinovich

Geologiya korxonalarining investitsion samaradorligini oshirish yoʻllari 163
Oʻtamurodova Surayyo SHokirjon qizi

Temir yoʻl transportini rivojlantirishdagi xorij tajribasi 169
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich

Hududlar iqtisodiyoti agrar sektori investitsion faolligining koʻrsatkichlar tizimi va ularning xususiyatlari 174
S.J. Yangiboev

Hududlarning soliq salohiyatini oshirishdagi mavjud muammolar va ularning yechimlari 181
Sharipov Narzullo Gʻulomovich

Uzoq muddatli aktivlar auditining tashkiliy va uslubiy jihatlarini takomillashtirish 188
Bakayev Xurshid Maxmudovich

Применение искусственного интеллекта в оценке кредитных рисков... 195
Маликов Шохрух Шокирович, Неъматова Фарангиз Санжар кизи, Омонов Санжар Ғанишер ўғли, Гулмуродова Динора Акрам кизи, Камалов Шухрат Камалович

Tashqi bozorlarda tovarlarning raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy marketingdan foydalanish ... 209
Meliqulov Abduhalil Norinovich

Tijorat banklari investitsiya faoliyatida yuzaga keluvchi risklar 215
Joʻrayev Oʻktam Panji oʻgʻli

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda xalqaro savdo shartnomalarining roli.. 219
Xodjayev Jamshid Abduxakimovich

Servislashgan jamiyatda avtoservis xizmatlarining oʻrni va ahamiyatini yoritishga qaratilgan ilmiy yondashuvlar 223
Shaymardanova Dildora Xaydarjon qizi

Davlat budjetining ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi oʻrni 230
Qoʻziyev Shodiyor Qilichboy oʻgʻli

Madaniy festivallar-turizmni rivojlantirish vositasi sifatida 234
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna

Xizmatlar sohasida innovatsion strategiyani shakllantirishning oʻziga xos jihatlari 239
Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

Innovatsion tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni 244
Fayziyev Shavkat Shaxobidinovich

Managing Tourism in Fragile Ecosystems: A Case Study Approach 251
Dilmurod Nasimov, Shahrizoda Sirojiddinova

Development of the Digital Financial Assets Market to Enhance Investment Activity 258
Shamshinur Yakubova

Turizm sohasining investitsion jozibadorligi va uni oshirish yo’llari 263
Ayubov Ilyos Ilxomovich

Qimmatli qog‘ozlar bozorida risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish 268
Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o‘g‘li

O‘zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi: omillar va ko‘rsatkichlar tahlili 274
Hojiyev Tal’at Toshpo‘latovich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

O'ZBEKISTON HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISHI: OMILLAR VA KO'RSATKICHLAR TAHLILI

Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich
Buxoro davlat texnika universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar kompleks tahlil qilinadi. Unda iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ta'minlash yo'nalishida olib borilayotgan islohotlar, "Yangi O'zbekiston" strategiyasi doirasidagi hududiy rivojlanish siyosatining ustuvor yo'nalishlari, shuningdek, xalqaro va mintaqaviy tajribalarning o'rni yoritilgan. Muallif hududlar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish, innovatsion infratuzilmalarni rivojlantirish hamda boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali barqarorlikka erishish zarurligi, shuningdek, taklif va tavsiyalarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish, hududlar, hududlararo tafovut, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, infratuzilma, investitsiya, yashil iqtisodiyot, ekologik barqarorlik

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the main factors affecting the sustainable development of the regions of Uzbekistan. It highlights the reforms being carried out to ensure economic, social and environmental sustainability, the priority areas of territorial development policy within the framework of the «New Uzbekistan» strategy, as well as the role of international and regional experiences. The author puts forward the need to achieve sustainability by reducing disparities between regions, using resources efficiently, developing innovative infrastructure and improving the governance system, as well as proposals and recommendations.

Keywords: sustainable development, regions, interregional disparities, socio-economic factors, infrastructure, investment, green economy, environmental sustainability

Аннотация: В статье дается комплексный анализ основных факторов, влияющих на устойчивое развитие регионов Узбекистана. Освещены реформы, проводимые для обеспечения экономической, социальной и экологической устойчивости, приоритетные направления политики территориального развития в рамках стратегии «Новый Узбекистан», а также роль международного и регионального опыта. Автором выдвигается необходимость достижения устойчивости за счет сокращения различий между регионами, эффективного использования ресурсов, развития инновационной инфраструктуры и совершенствования системы управления, а также предложения и рекомендации.

Ключевые слова: устойчивое развитие, регионы, межрегиональные различия, социально-экономические факторы, инфраструктура, инвестиции, зеленая экономика, экологическая устойчивость

KIRISH

Barqaror rivojlanish zamonaviy siyosiy-iqtisodiy fikrning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan bo'lib, ushbu model hududiy siyosatda iqtisodiy o'sish, ijtimoiy barqarorlik va ekologik xavfsizlikni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasi ham ushbu yondashuv asosida 2022–2026-yillarda "Yangi O'zbekiston" strategiyasini ishlab chiqdi va hududlar kesimida muhim islohotlarni olib bormoqda. Shunga qaramay, mamlakatimizda iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan notekis rivojlanish saqlanib qolmoqda. Masalan, ayrim viloyatlar investitsiya va infratuzilma jihatidan ilg'or bo'lsa-da, boshqalari ekologik va ijtimoiy infratuzilmaning yetishmasligi bilan ajralib turadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning Yangi Oʻzbekiston strategiyasi”da hududlarni mutanosib rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Har bir viloyat, tuman va shahar boʻyicha alohida besh yillik dasturlar qabul qilinib, ular orqali mahalliy iqtisodiyot hajmini 1,4–1,6 baravar oshirish koʻzda tutilgan. Ijtimoiy-iqtisodiy koʻrsatkichlari past hududlar uchun alohida “oʻsish nuqtalari”ni rivojlantirish boʻyicha choralar koʻrilmoqda. Urbanizatsiya siyosati ham strategiyaning muhim qismi boʻlib, yirik shaharlarni kengaytirish va yangi shaharlar bunyod etishga eʼtibor qaratilgan. Masalan, Samarqand va Namangan shaharlarini milliondan ziyod aholiga ega megapolislarga aylantirish, 450 ming aholiga moʻljallangan Yangi Andijon shahrini qurish kabi loyihalar rejalashtirilgan. Shuningdek, Qashqadaryo viloyatida urbanizatsiya darajasini 50 % gacha oshirish maqsad qilingan.

Jahon miqyosidagi taniqli iqtisodchi, Nobel mukofoti sohibi, sobiq Jahon banki bosh iqtisodchisi Joseph Stiglitz nazarida, bozorlar oʻz-oʻzidan jamiyat uchun zarur boʻlgan infratuzilma va ilmiy tadqiqotlarga yetarlicha sarmoya kiritmaydi. Shuning uchun u infratuzilma, ilm-fan va yangi texnologiyalarga davlat sarmoyalarini koʻpaytirish tarafdori. Bu yondashuv yangi ish oʻrinlari yaratadi, raqobatbardoshlikni oshiradi va uzoq muddatda barqaror oʻsishga zamin yaratadi.

Jahon tajribasidan Xitoy — hududi va sharoiti xilma-xil boʻlgan ulkan davlat sifatida — barqaror rivojlanish borasida hududdan hududga farq qiluvchi yondashuvni qoʻllagan. Hududlar geografik jihatdan quruq iqlimda, iqtisodiy jihatdan esa sohilboʻyidagi rivojlangan hududlardan ancha ortda qolgan. 2000-yilda Xitoy hukumati ushbu nomutanosiblikni kamaytirish maqsadida “Gʻarbiy Xitoyni rivojlantirish” strategiyasini eʼlon qilgan. Mazkur strategiya Sintszyan, Gansu, Shaanxi, Ichki Mongoliya kabi 12 ta gʻarbiy regionni qamrab olib, ularga infrastrukturaviy va investitsiyaviy koʻmak koʻrsatgan.

Natijada, 20 yil ichida Xitoyning gʻarbiy provinsiyalarida yirik avtomagistrallar, temir yoʻllar barpo etilgan, koʻplab shaharlarda sanoat zonalari tashkil etilgan. Misol uchun, Sintszyan-Uygʻur avtonom regionida Xitoyning eng yirik quyosh va shamol energetikasi parklaridan bir nechtasi bunyod etilgan. 2024-yilda Sintszyan 1,161 milliard kVt-soat qayta tiklanuvchi energiya ishlab chiqargan va u butun mintaqa elektr balansining eng katta qismini tashkil qilgan. Bu Sintszyanni Xitoyning “yashil energiya ombori”ga aylantirgan va ortiqcha toza quvvat Xitoyning 22 ta viloyatiga uzatilgan. Natijada mamlakatda uglerod izi kamayishiga salmoqli hissa qoʻshilgan.

Shu bilan birga, Sintszyan va Tibet kabi hududlarda Xitoy hukumatining “juftlashgan koʻmak” siyosati joriy etilgan — bu siyosatga koʻra, boyroq sharqiy provinsiyalar maʼlum gʻarbiy hududga homiylik qilib, u yerga investitsiya va mutaxassislar yordamini taqdim etadi. 2010-yildan buyon davom etayotgan ushbu provinsiyalararo juftlik yordami Sintszyanning qishloq xoʻjaligida sezilarli yutuqlar keltirgan. Tadqiqotlarga koʻra, juftlik yordami Sintszyanda barqaror qishloq xoʻjaligi rivojlanishini sezilarli darajada jadallashtirgan. Xususan, homiy provinsiyalardan kelgan mablagʻ 1 % ga oshganda, Sintszyanning barqaror agrar rivojlanish indeksi 0,5 % ga oshgani aniqlangan. Bu yondashuv hududlararo hamjihatlik orqali rivojlanish surʼatlarini tenglashtirish mumkinligini isbotlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda Oʻzbekiston hududlarining barqaror rivojlanishiga taʼsir etuvchi asosiy omillar va koʻrsatkichlar tizimli tahlil qilindi. Ilmiy ish davomida mantiqiy tahlil, statistik umumlashtirish, qiyosiy tahlil, guruhlashtirish va prognozlash kabi usullardan foydalanildi. Asosiy eʼtibor hududlar kesimida investitsiyalar hajmi, iqtisodiy faoliyat turlari boʻyicha rivojlanish darajasi, ijtimoiy infratuzilma holati, ekologik xavfsizlik va institutsional salohiyat kabi omillarni oʻrganishga qaratildi. Tadqiqotda Davlat statistika qoʻmitasi, Markaziy bank, tegishli vazirliklar va xalqaro tashkilotlarning maʼlumotlari asosida tahliliy xulosalar chiqarildi hamda hududiy rivojlanishni ragʻbatlantirishga doir ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi globallashuv va iqlim oʻzgarishi sharoitida har bir davlat uchun hududlarning barqaror rivojlanishini taʼminlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Oʻzbekiston ham hududiy tafovutlarni kamaytirish, iqtisodiy oʻsishni taʼminlash, ijtimoiy muammolarni hal etish va ekologik muvozanatni saqlab qolishga yoʻnaltirilgan tizimli islohotlarni olib bormoqda. Barqaror rivojlanish omillari qatoriga iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish, zamonaviy infratuzilmani rivojlantirish, aholining taʼlim va sogʻliq darajasini oshirish, atrof-muhitni muhofaza qilish va raqamli texnologiyalarni joriy etish kiradi. Ushbu omillar oʻzaro uzviy bogʻlangan boʻlib, har bir hududning salohiyatidan toʻlaqonli foydalanishga xizmat qiladi.

2024-yil yanvar–dekabr oylarida Oʻzbekiston Respublikasida iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni rivojlantirish uchun jami moliyalashtirish manbalari hisobidan 493,7 trln soʻm oʻzlashtirilgan boʻlib, bu 2023-yilning mos davriga nisbatan 127,6 % ni tashkil etdi.(1-jadval)

1-jadval : Moliyalashtirish manbalari bo‘yicha asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi va o‘sish sur’ati (2024-yil yanvar–dekabr)

Asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari bo‘yicha eng yuqori ko‘rsatkichlar va o‘sish sur’atlari kafolatlanmagan va boshqa xorijiy investitsiya hamda kreditlar hisobiga to‘g‘ri kelib, 2023-yilga nisbatan 166,2 % ni tashkil etdi.(2-jadval)

2-jadval: Asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi va o‘sish sur’atlari dinamikasi, % (yanvar–dekabr, trln so‘mda)

So‘nggi besh yil ichida o‘sish sur’atlarini ko‘radigan bo‘lsak, ular o‘sib borish tendensiyasiga ega: 2021–2022-yillarda 102,9–100,2 % o‘sish kuzatilgan bo‘lsa, so‘nggi ikki yilda yuqori o‘sish sur’atlari – 123,4 va 127,6 % kuzatilmoqda.(3-jadval)

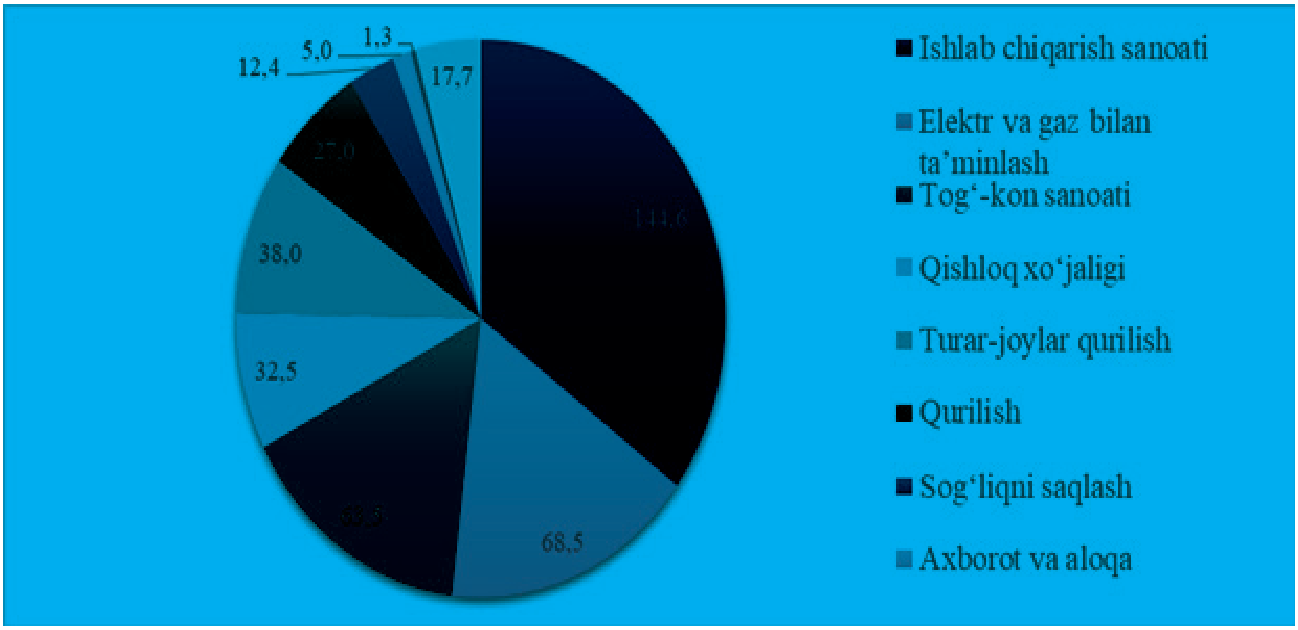

3-jadval: O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha asosiy kapitalga investitsiyalar tarkibining hajmi va ulushi, 2024-yil yanvar–dekabr oylarida (trln so‘mda)

Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha tarkibida ishlab chiqarish sanoati yetakchilik qilmoqda. Amalga oshirilayotgan yirik investitsiya loyihalari natijasida ushbu iqtisodiy faoliyat turida jami moliyalashtirish manbalari hisobidan 144,6 trln so‘m, ya’ni jami asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarning 29,3 % i o‘zlashtirilgan.(4-jadval)

4-jadval: Moliyalashtirish manbalari bo‘yicha asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi, 2024-yil yanvar–dekabr oylarida

	Jami investitsiyalar, mlrd.so‘mda	Shu jumladan, moliyalashtirish manbalari bo‘yicha (jamiga nisbatan, % da)						
		Respublika byudjeti	Korxona va tashkilotlar mablag‘i	Aholi mablag ‘i	Xorijiy investitsiya va kreditlar	Suv ta’minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirish jamg‘armasi	Tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi	Tijorat banki kreditlari va boshqa qarz mablag‘lari
O‘zbekiston Respublikasi	**493 652,0**	**4,6**	**17,6**	**6,5**	**67,6**	**0,4**	**0,7**	**2,6**
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	20 530,9	6,6	12,9	7,2	70,0	0,4	-	2,9
Viloyatlar:								
Andijon	28 132,2	4,3	10,5	7,5	75,5	0,3	0,5	1,4
Buxoro	48 961,2	2,2	7,8	6,4	82,5	0,1	-	1,0
Jizzax	23 058,6	6,0	11,6	3,9	76,2	0,7	-	1,6
Qashqadaryo	32 996,9	6,4	9,9	8,3	72,4	0,1	2,0	0,9
Navoiy	34 024,5	1,8	9,7	6,4	81,1	-	-	1,0
Namangan	53 340,5	1,9	9,4	5,5	82,4	-	-	0,8
Samarqand	29 652,5	8,1	30,5	4,8	50,8	-	2,8	3,0
Surxondaryo	15 277,5	8,3	6,9	14,5	66,0	1,9	0,3	2,1

Sirdaryo	10 942,8	7,6	13,9	3,1	72,3	1,0	-	2,1
Toshkent	70 529,8	3,7	14,1	6,5	70,9	0,4	1,9	2,5
Farg'ona	22 383,5	6,5	18,1	11,7	56,8	2,2	0,1	4,6
Xorazm	14 795,3	6,0	13,2	18,9	59,4	1,0	-	1,5
Toshkent sh.	88330,6	4,7	40,2	2,9	45,5	0,4	0,7	6,1

Hududlar kesimida asosiy kapitalga investitsiyalar o'zlashtirilishi bo'yicha o'tgan yilga nisbatan eng yuqori o'sish sur'ati 257,0 % ni tashkil etib, Namangan viloyatida kuzatildi. Ushbu natijani paxtani qayta ishlash mashina va uskunalarini modernizatsiya qilish, Pop tumanida quvvati 500 MVt bo'lgan quyosh fotoelektr stansiyasi qurilishi, zamonaviy savdo majmuasi va biznes markazini tashkil etish kabi yirik investitsiya loyihalariga sarmoyalarni o'zlashtirish bilan izohlash mumkin.

Shuningdek, Qashqadaryo viloyatida ham yuqori o'sish sur'ati kuzatilib, 2023–yilning mos davriga nisbatan 145,2 % ni tashkil qildi. Bu hududning Nishon tumanida quvvati 500 MVt bo'lgan quyosh fotoelektr stansiyasi qurilishi, shuningdek, quvvati 400 MVt bo'lgan issiqlik elektr stansiyasi qurilishi kabi yirik loyihalarning amalga oshirilayotgani bilan izohlash mumkin.

5-jadval: Hududlar kesimida asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi va o'sish sur'ati (mlrd so'mda), 2024–yil yanvar–dekabr oylarida

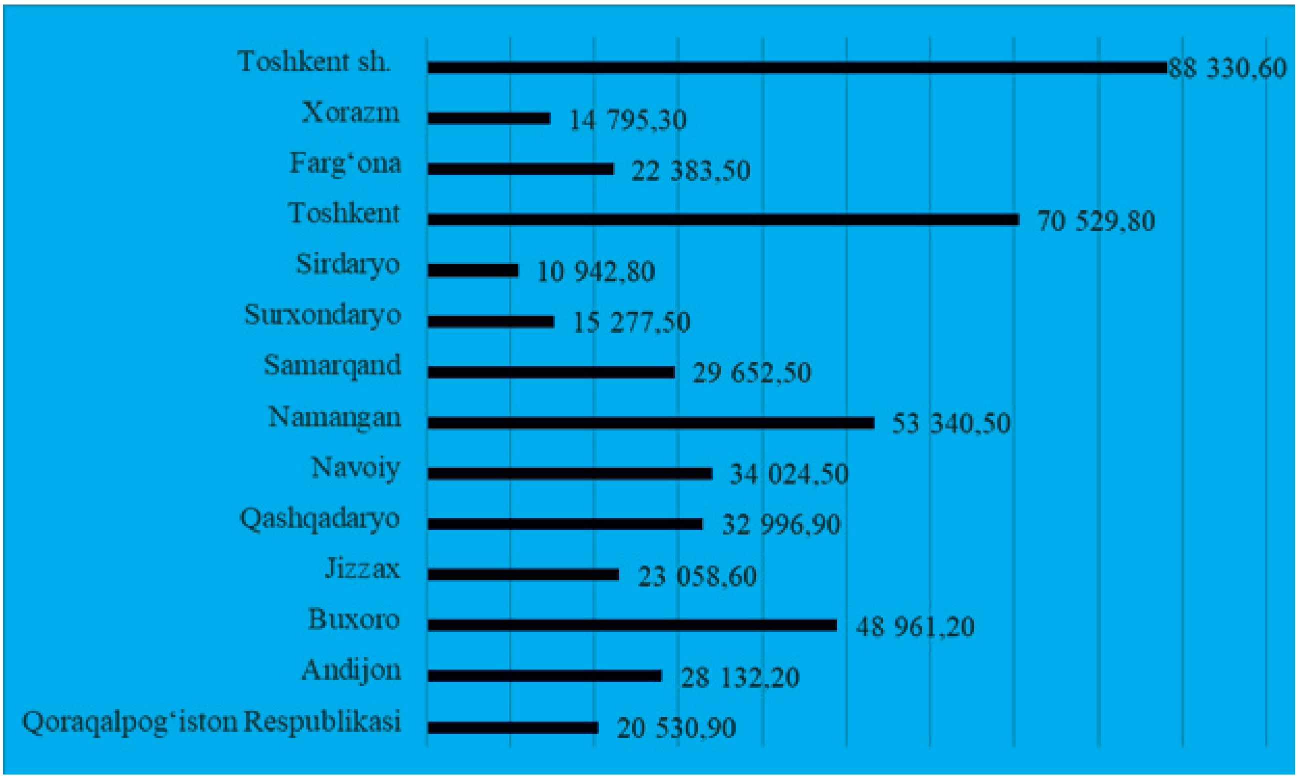

Jizzax viloyatida asosiy kapitalga investitsiyalar hajmining 2023-yilga nisbatan 41,5 % ga o'sishi, avvalambor, avtomobillar ishlab chiqarishni tashkil etishning ikkinchi bosqichi va quvvati 550 MVt bo'lgan issiqlik elektr stansiyasi qurilishi bilan bog'liqdir.

6-jadval: Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha xorijiy investitsiya va kreditlar tarkibi, jamiga nisbatan ulushi (% da)

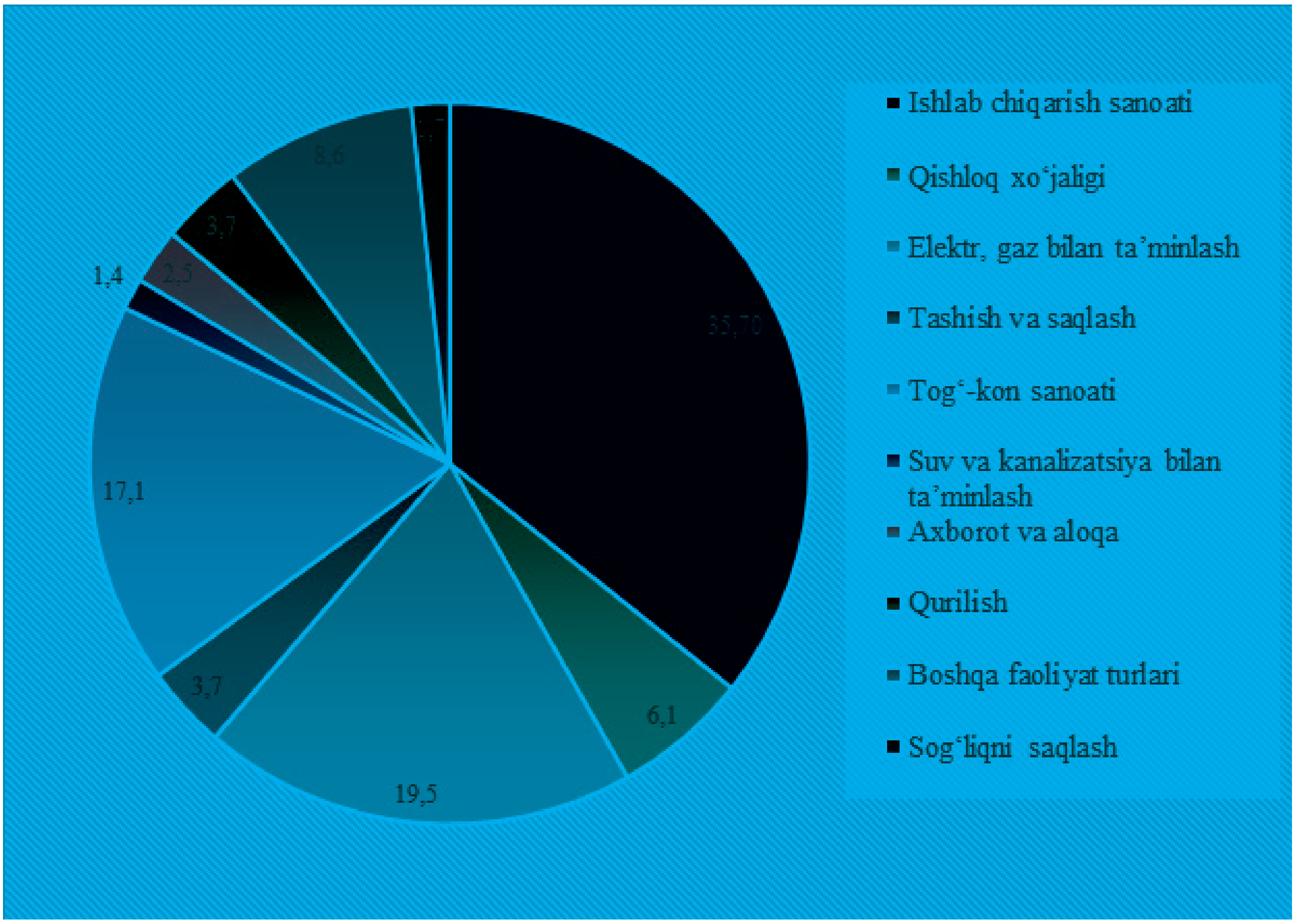

2024-yil yanvar–dekabr oylarida O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarish sanoatida xorijiy investitsiyalar va kreditlar salmoqli miqdorda o'zlashtirilib, jami asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning 35,7 % ini tashkil etdi. Elektr va gaz bilan ta'minlash faoliyat turida esa bu ko'rsatkich jami xorijiy investitsiya va kreditlarning 19,5 % ini tashkil etdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi ko'p omilli va kompleks yondashuvni talab etuvchi jarayon bo'lib, u iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish, ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlash, ekologik barqarorlikni saqlash hamda institutsional boshqaruvni takomillashtirish bilan chambarchas bog'liqdir. "Yangi O'zbekiston" strategiyasida belgilangan ustuvor yo'nalishlar aynan shu mezonlarga asoslangan holda, hududlararo tafovutlarni qisqartirish va ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu nuqtai nazardan, istiqbolda barqaror rivojlanish siyosatini yanada samarali amalga oshirish uchun xalqaro ilg'or tajribalarni integratsiya qilish, hududlar ixtisoslashuvini chuqurlashtirish, innovatsion infratuzilmalarni kengaytirish, hamda mahalliy salohiyatdan kompleks foydalanishni ta'minlash muhim ilmiy-amaliy vazifa bo'lib qolmoqda. Bunga ko'ra, qishloq joylarda "yashil iqtisodiyot" loyihalarini kengaytirish, jumladan issiqxona xo'jaliklari, kichik GESlar, quyosh panellari asosidagi energiya manbalarini joriy etish orqali aholining daromadini oshirish, ichki migratsiyani rag'batlantirishga qaratilgan tizimni shakllantirish zarur. Aholining kam rivojlangan hududlardan o'sib borayotgan iqtisodiy zonalarga ko'chib o'tishini qo'llab-quvvatlovchi kredit, uy-joy va bandlik dasturlarini kuchaytirish, iqlimga moslashgan hududiy rivojlanish siyosatini ishlab chiqish, jumladan Qoraqalpog'iston, Buxoro, Navoiy kabi ekologik nozik hududlar uchun alohida iqlim tahdidlariga chidamli infratuzilma va iqtisodiy modellarni joriy etish muhim sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. https://president.uz/ – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti.
2. https://aeaweb.org – The American Economic Association (AEA) rasmiy sayti.
3. https://en.wikipedia.org – Wikipedia ensiklopediyasi (ingliz tilida).
4. https://chinadaily.com.cn – Xitoyning xalqaro yangiliklar portali.
5. https://nature.com – Nature ilmiy jurnali rasmiy veb-sayti.
6. https://www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligining rasmiy sayti.
7. Google Scholar, ResearchGate – Ilmiy maqolalar va tadqiqotlar uchun xalqaro platformalar.
8. T.T. Hojiyev. “O‘zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari” // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali, 2024-yil, may, №5-son, 49–53-betlar.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 6

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100